

גְּמָרָא. מַה יָּם טְהוֹר – שמים שבקרקע אינם נטמאים בניגעת דבר טמא, וכפי שנאמר (ויקרא יא, לו) 'אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור' (מאירי).

חֲנִינְיָה אֹמֵר נִלְמְדָה מִשְׁק וְכוּ', ואף התנא של המשנה לא נחלק על כך שכלי עץ טמאים רק כשהם דומים לשק, אלא שלדעתו ספינה טהורה משום שהוקשה לים, וטהורה אפילו בספינות [שיבוארו להלן בגמ'] שלא שייך לטהרם מההיקש לשק (מאירי).

אִף כֹּל מִטְּלָטֵל מֵלֵא וְרִיקָן – למעט כלי עץ גדולים, המחזיקים ארבעים סאה, שאין מקבלים טומאה, שאין מטלטלים אותם כשהם מלאים, שמה ישברו (רש"י לעיל לה, א) [וכן למדנו מדמיון כלי עץ לשק, שכלי עץ שאין רגילים לטלטלם כלל, אין מקבלים טומאה (ראה רש"י חגיגה כו, ב), ורש"י פשוטי כלי עץ, שאין להם בית קיבול, אין מקבלים טומאה (להלן קכ, ב)]. ולענין 'טומאת מדרס' בכלים העומדים לשיבה ולשכיבה, שאין מטלטלים אותם כשהם מלאים, יש סוברים שמקבלים טומאת מדרס (ראה רש"י להלן פד, א ד"ה טהורה; תוס' ד"ה נלמדה), ויש סוברים שאין מקבלים טומאת מדרס (ראה רמב"ן; מיוחס לר"ן; פני יהושע להלן פד, א בדעת הרמב"ם), שאינם חשובים כלי (פני יהושע שם).

לְאִפּוּקֵי סְפִינָה דְּאֵינָה מִטְּלָטֵלַת מֵלֵא וְרִיקָן, שכיין שהיא גדולה, אם יטלטלה ביבשה כשהיא מלאה, תישבר (מאירי), וזהו דין כללי שנוהג בכל כלי עץ, והחידוש בספינה הוא שאף שהספינה מיטלטלת כשהיא מלאה במים, אין זה נחשב כטלטול, שעיקר נסיעתה על ידי תנועת המים, ולא על ידי החובלים המוליכים אותה במשוטים, ואינה דומה לשק שהאדם מטלטלה בידיו (רמב"ן; ח"ה ה"ן, וכע"ז בתוס' ד"ה לאפוקי, ע"פ חזו"א אה"ע קמד, ח).

וטומאת מדרס גם לא חלה על ספינה, למרות שטומאת מדרס חלה גם על כלי עץ שאינו מיטלטל מלא וריקן [לדעה הראשונה המובאת לעיל (ד"ה אף כל)], שמדובר כאן בספינה העשויה בעיקר למשא ולא למשכב ולמושב (תוס' ד"ה נלמדה, תוס' מנחות לא, א ד"ה שידה), ויש מפרשים, שכל הספינות לא נחשבות כעשויות לשיבה ולשכיבה, לפי שיושבים ושוכבים בהן על כסאות ומחצלאות, והספינה אינה אלא כקרקע (רמב"ן, א) או לפי שעיקר השימוש בספינה לעבור בה ממקום למקום ולא לשיבה ולשכיבה (תוס' מנחות שם, בת"י שני; רשב"א ביצה כ, ב). ויש מפרשים הטעם שטומאת מדרס לא חלה על ספינה, לפי שאין טומאה זו חלה על כלי עץ שאינו מיטלטל מלא וריקן (ראה במקורות של הדעה השניה לעיל שבסוף ד"ה אף).

וְאִפּוּלּוּ בְּשַׁעַת מִיתָה, שהוחלש כבר כח היצר הרע, ואין האדם זקוק עוד לתורה שתשמש כתבלין מפני היצר הרע, מכל מקום יעסוק בתורה (משך חכמה בראשית כב, ט), ואף ששעת מיתה היא שעת תשובה ויידוי, אין זה פוטר מלעסוק גם בתורה (אילת השחר). ■ הלהכה, חייב אדם ללמוד עד המיתה (שו"ע י"ד רמ"ג, א).

אֵין דְּבָרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אִלָּא בְּמֵי שְׂמִמִּית עֲצֻמוֹ עֲלֶיהָ – שמצער גופו תמיד לשקיתת התורה במניעת שינה ותענוגי הזמן (רמב"ם תלמוד תורה ג, יב), ובנטיה ממשוטים של החיים השטחיים ובשבירת המידות, והממית אפילו מידה אחת נחשב כאילו המית את כל גופו (קובץ אגרות חזו"א ח"א אגרת ג). אכן, אין דברי תורה נקנים אלא ביישוב הדעת, ועבודת האדם להמית עצמו על התורה הינה לרומם עצמו מכל דבר המפריעו, ולמצוא ישוב הדעת ומנוחה ללימוד מתוך אהבה ושמוחה (אבי עזרי הקדמה לנשים).

כָּרְעוּ הֵן טְהוֹרִין, אף שקיימות שתי סיבות לטמא את המאכלים והמשקים: [א] משום 'טומאת מדרס', שהאכלים והמשקים שהגביהו את הזב, נושאים את משקלו, ונחשבים כעין משכב ומושב המחזיקים את משקלו של הזב, אכן אין טומאה זו חלה אלא על דברים העומדים לך, ואילו אוכלים ומשקים אין עומדים לך (רש"י), ואכן במקרה שיהיו מונחים בכף מאזנים מצעות העשויות למשכב ומושב וכריעו את הזב, תחול עליהם טומאת מדרס (ראה לעיל ע"א, תוס' ד"ה הזב; מאירי). [ב] משום 'טומאת משא', שהמאכלים והמשקים שהגביהו את הכף של הזב, הרי הם כנושאים אותו, וראוי שתחול עליהם 'טומאת משא', אלא שאין טומאת משא חלה אלא על אדם הנושא את הטומאה ולא על שאר דברים הנושאים את הזב (רש"י, וכן דעת הרמב"ם טומאת מת א, ט). ויש סוברים, שטומאת משא חלה על כל דבר הנושא את הזב, ולא רק על אדם הנושא, והאמורו כאן 'כרעו הן טהורין' היינו מטומאת מדרס החמורה שהיא אב הטומאה, ואכן טמאים הם בטומאת משא שהיא ראשון לטומאה (ראה רש"י נדה נד, ב המבא בגליון הש"ס, ובדברי הרע"ק"א המובאים בתפארת ישראל כלים א בועז א וברש"י ש).

עֲבוּדָה זָרָה יִשְׁנֶנָּה לְאֻכְרִים או אֵינָה לְאֻכְרִים – עבודה זרה העשויה מחוליות חוליות והתפרקה, האם יש לאבר המפורק טומאת עבודה זרה (רש"י), אבל גוף שלם של עבודה זרה שאינו עשוי מחוליות שנשבר, או עבודה זרה של חוליות שנשברה באופן שאי אפשר לתקנה, פשוט מסברא שאינה מטמאה (תוס' ד"ה ע"ז וריטב"א), כדרך שאר דברים טמאים ששבירתן מטרתן (פני יהושע). וספק הגמ' הוא דוקא שנשברה מאלה, שהאיסור הנאה מדאורייתא לא פקע ממנה [באופנים המבוארים במסכת עבודה זרה], והסתפק רב חמא בר גוריא, האם מקילים לומר שפרחה ממנה הטומאה, שאינה אלא מדרבנן (ראה תוס' ד"ה כי, ורמב"ן וריטב"א), אבל אם שיברו את העבודה זרה בידים, והיא שייכת לגוי, נתבטלה העבודה זרה אפילו מאיסורה, וכל שכן מטומאתה (ראה תוס' שם ורע"ק א).

דִּתְנִינָא וְכוּ' זֶה יָזוּב בְּעַל עֶקְרוֹן וְכוּ', שהאליל של יושבי עקרון היה בדמות זבוב שגודלו פחות מכזית, והובאה הברייתא ללמד שהיתה זו אצלם עבודה זרה גמורה שהיו אדוקים בה וקשורים אליה בקשר של ברית ואהבה, ולא שהיתה דמות העשויה לזכר לעבודה זרה, שאין לה דין עבודה זרה (רש"י, ע"פ רמב"ן), ויש מפרשים שהובאה הברייתא ללמד שהאליל היה בדמות זבוב ממש, שהוא קטן וניתן להניחו בכיס, ולא גוף גדול העשוי בצורת זבוב (תוס' ד"ה וישימו וריטב"א).

לְקָלָא מְקַשְׁינָן, אכן לדעת רבה מקישים עבודה זרה לנדה לחומרא [כמבואר בסוגיא לעיל (פב, ב)], כפי שדרש רבה את משמעות הפסוק המשווה עבודה זרה לנדה (תוס' שם, ד"ה אמר), וכמו כן לדעת רבי עקיבא מקישים עבודה זרה לחומרא לדעת הכל [כמבואר בסוגיא לעיל], ומכל מקום לענין טומאת אהל לא מחמירים בטומאת עבודה זרה, שחכמים לא מחמירים בטומאתם יותר מטומאות שבתורה, ולא מצינו בטומאה דאורייתא דבר שמתמא גם באבן מסמא וגם באוהל (רמב"ן).

מִשְׁנֵה. שְׁנָאֵר דְּרַךְ אֵינָה בְּלָב יָם, והפסוק משמש כ'גלוי מילתא' ש'הלכה למשה מסיני' שספינה טהורה (חתם סופר), ויש טעם בדבר שאינה לא מקבלת טומאה, שהיא דומה לבית, שנכנסים לתוכה אנשים וסחורות, ואינה בכלל 'כלי קיבול' שנתרבו לטומאה (פני שלמה, ע"פ רמב"ם כלים יח, ט).